

شناخت عوامل مؤثر بر گرایش‌های روستائیان نسبت به شوراهای اسلامی روستا در استان خراسان

نویسندگان: دکتر حبیب الله دعایی*^۱ و هادی رمضانیان فهندری^۲

۱. دانشیار دانشگاه فردوسی مشهد

۲. کارشناس ارشد مدیریت آموزشی

* Email: doaei@um.ac.ir

چکیده

با توجه به اهمیت مشارکت همه‌جانبه در فرآیند توسعه پایدار و تأکید قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مبنی بر حضور جدی کلیه مردم در تعیین سرنوشت خودشان، شوراهای اسلامی در کشور، شهرها و روستاها تشکیل شده‌اند. شوراهای اسلامی روستایی به عنوان مدیران محلی می‌توانند ضمن به مشارکت گرفتن افکار و امکانات محلی با هماهنگی، حمایت و هدایت مدیریت دولتی پلکان رشد و توسعه را یکی پس از دیگری طی نمایند، لذا با توجه به اهمیت جایگاه شوراهای اسلامی در راستای توسعه روستایی، در مقاله حاضر به منظور شناخت عوامل مؤثر بر گرایش‌های روستائیان به شوراهای اسلامی روستا، بخشی از متغیرهایی که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم بتوانند رابطه مردم با شورا و در حقیقت گرایش مردم به شوراها را مورد ارزیابی قرار دهند در نظر گرفته شده و ضمن شاخص سازی و تدوین پرسشنامه‌های مربوطه مورد سنجش قرار گرفته‌اند. از کل روستاهای هشت شهرستان مرکزی خراسان (منطقه مورد مطالعه) که شامل ۱۶۵۵ روستای بالای ۲۰ خانوار که دارای شورای اسلامی بوده‌اند، ۸۲ روستا برگزیده شده و با ۶۲۹ سرپرست خانوار در این روستاها مصاحبه صورت گرفته و اطلاعات لازم جمع‌آوری شده است. نتایج حاصل از تحقیق بیانگر این است که بین میزان فعالیت‌های شورا و گرایش روستائیان رابطه همبستگی معنادار وجود ندارد ولی بین سه متغیر دیگر مورد بررسی یعنی سابقه کار اعضا شورا، میزان امکانات و تاسیسات عمومی موجود در روستا و طبقه‌بندی اعضا شورا و گرایش روستائیان به شورا رابطه همبستگی معناداری وجود دارد.

کلید واژه‌ها: مشارکت، شورای اسلامی، گرایش، توسعه

• دریافت مقاله: ۸۴/۸/۱
• پذیرش مقاله: ۸۸/۱۲/۲۴

Scientific-Research Journal
Of Shahed University
Sixteenth Year, No.38
Dec.-Jan. 2009-2010

دوماهنامه علمی - پژوهشی
دانشگاه شاهد
سال شانزدهم - دوره جدید
شماره ۳۸
دی ۱۳۸۸

مقدمه

مشارکت یک نیاز سرشتی انسان است. انسان بر پایه آفرینش خویش نیاز به تعلق و پیوند با دیگران دارد و خوی اجتماعی بودن در وی نهفته است. نظر اندیشمندان مبنی بر اینکه انسان یک موجود اجتماعی است، بیانگر آن است که انسان به صورت طبیعی و بر اساس سرشت خویش در طلب کار و

زندگی با دیگران است. مشارکت را از دیدگاه مدیریت می‌توان در قلمرو انگیزش‌های فرارمته انسان به شمار آورد [۱]. حفظ دستاوردهای بزرگ جامعه انسانی به تعاون و همدستی و مشارکت تمامی افراد بستگی دارد. امروزه برای ایجاد هرگونه توسعه‌ای اعم از فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی نخست باید توسعه نیروی انسانی مورد توجه قرار

گیرد و دادن فرصت به افراد برای اظهار نظر و مشارکت دادن آنها در تصمیم‌گیری‌ها و اجرای نظرات آنها زمینه‌های لازم را برای توسعه نیروی انسانی فراهم می‌سازد [۲]. از مهم‌ترین و با ارزش‌ترین جنبه‌های مشارکت علاوه بر تشویق افراد به حداکثر تلاش و کوشش، شکوفا ساختن نیروی خلاقیت و سازندگی در آنها و تقویت حس مسئولیت‌پذیری آنهاست [۳].

استقرار حدود نیمی از جمعیت جهان در سکونتگاه‌های روستایی و مسائل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که در این ارتباط در سطح جهانی بوجود می‌آید، توجه به مفهوم توسعه روستایی را بیش از پیش نمایان می‌سازد. کشور ایران نیز از این قاعده مستثنی نیست. در کشورهای در حال توسعه خاستگاه روستا به عنوان کانون تامین‌کننده مواد غذایی سهم عمده‌ای در توسعه دارد. نقش مردم و حضور و مشارکت آنها در توسعه روستایی فرآیندی است که باید به دقت به آن توجه شود. در این میان شوراهای اسلامی روستایی یکی از راهکارهایی بشمار می‌رود که برای مدیریت مناطق روستایی و مدیریت جریان توسعه روستایی مورد توجه جدی قرار گرفته است.

شوراهای اسلامی از اصول مترقی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و برگرفته از دین مبین اسلام می‌باشد که زمینه حضور و مشارکت مستقیم و مؤثر در اداره امور کشور را فراهم می‌سازد. با برگزاری انتخابات شوراهای در هفتم اسفند ۱۳۷۷ بیش از یکصد و پنچ هزار نفر به عنوان نمایندگان مردم انتخاب شدند که در حقیقت حرکتی ارزنده و منشاء آثار و تحولات عمیق در اداره امور و جلوه‌ای زیبا از مشارکت مردم در توسعه سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می‌باشد، از این میان تعداد بیش از دوازده هزار نفر اعضای شوراهای اسلامی روستاهای استان خراسان می‌باشند. با توجه به نقش عمده و اساسی شوراهای اسلامی در فرآیند توسعه، این پژوهش به دنبال شناسایی عوامل مؤثر بر گرایش روستائیان به شوراهای اسلامی و بررسی نقاط قوت و ضعف آن می‌باشد تا از این رهگذر به ارائه راهکارهایی مناسب برای تقویت نقاط قوت و کاهش نقاط ضعف گرایش روستائیان به شوراهای

مفهوم مشارکت

مشارکت یعنی درگیر شدن کارکنان در فرایند تصمیم‌گیری، دعوت از همه افراد به تفکر راهبردی و قبول مسئولیت فردی

برای کیفیت کار و تولیدات [۴]. برای واژه مشارکت تعاریف بسیاری ارائه شده است. در قدیمی‌ترین تعریف مشارکت پیوندی دو سویه، سازنده و سودمند میان دو تن یا بیشتر تعریف شده است [۱]. از دیدگاه سالمون مشارکت عبارت است از: سبک یا فلسفه مدیریت سازمانی که نیازها و حقوق کارکنان را تشخیص می‌دهد تا به طور فردی یا جمعی در حیطه‌های فراسازمانی درگیر شوند و معمولاً با تبادل نظر جمعی حمایت می‌شود. مک‌گریگور نیز بر این باور است که مشارکت، موردی خاص از تفویض اختیار است که زبردستان، با توجه به مسئولیت خود، حق کنترل و انتخاب بیشتری به دست می‌آورند. جامعه شناس معروف فرانسوی فرنچی مشارکت را عبارت از: درگیر شدن ذهنی و عاطفی یک فرد در یک وضعیت گروهی می‌داند که این درگیری او را تشویق کرده و بر می‌انگیزد تا به تحقق هدف‌های گروه کمک کند و خود را در مسئولیت‌های آن سهم بداند و برای رسیدن به هدف در گروه تلاش کند [۵].

به عبارت دیگر مشارکت فرآیندی است که در آن افراد باید به صورت داوطلبانه در امور مربوطه دخالت نمایند به شرطی که توان و انگیزه مناسب برای دخالت مؤثر را داشته باشند [۶].

آنچه از این تعاریف بر می‌آید این است که مشارکت افراد ناشی از باور مدیریت روابط انسانی و نشانه‌ای از توجه به رشد شخصیت انسان‌ها در جهت تامین نیازهای آنان برای کسب احترام و خودیابی است. این مطلب اثبات شده است که افزایش مشارکت عمومی در تصمیم‌گیری‌های دولتی فواید ارزنده‌ای را به دنبال دارد [۷] که برخی از آنها عبارتند از: بازده بالاتر، کیفیت بهتر، مقاومت کمتر در برابر تغییر و تحول، کاهش میزان سرپرستی و نظارت مدیریت بر افراد [۸] و پذیرش تصمیمات از جانب افراد مشارکت‌کننده [۹]. مشارکت همچنین ارزش‌های انسانی را پاس می‌دارد، زیرا به نیازهای افراد برای ایمنی، مناسبات اجتماعی، احترام، خود شکوفایی پاسخ می‌دهد [۱۰].

مشارکت فواید فراوانی دارد که برخی از آنها عبارتند از:

۱. افزایش و بهبود همکاری با مدیران.
۲. افزایش بهره‌وری افراد.
۳. افزایش اعتماد افراد نسبت به یکدیگر.
۴. ایجاد و حفظ وحدت و یگانگی و هماهنگی در میان افراد.

بیشتر و استفاده از امکانات موجود می‌توان بهره‌وری را ارتقا داد.

از آنجا که در نظام مدیریت مشارکتی، کارکنان خود را در اتخاذ تصمیم‌های راهبردی برای ایجاد تحول در سازمان سهیم می‌دانند، همکاری و همدلی بیشتری نسبت به اجرای طرح‌ها و پیشنهادهای پذیرفته شده نشان می‌دهند و از مقاومت در برابر تغییرات و تحولات سازمان پرهیز مینمایند. بدین وسیله مدیریت با سهولت بیشتری می‌تواند در اجرای طرح‌های جدید، به موفقیت دست یابد [۱۴]. به عقیده برخی کارشناسان، مدیریت مشارکتی در هر دو بخش دولتی و خصوصی رضایت شغلی کارکنان را بهبود می‌بخشد. لذا برای افزایش رضایت شغلی کارکنان رهبران سازمان باید بر تغییر فرهنگ سازمانی از الگوهای سنتی ساختار سلسله مراتبی به مدیریت مشارکتی تأکید نمایند [۱۵]. نتایج مطالعات و تجربیات پژوهشگران همچنین نشان می‌دهد که مشارکت در زمینه‌های مختلف کاری سبب افزایش بازدهی و کارایی، بهبود کیفیت، کاهش تعارض و افزایش تفاهم میان کارکنان و مدیریت، افزایش انگیزش و تعهد آنها و در نهایت سبب اثربخشی بیشتر کارکنان می‌شود [۱۶، ۱۷].

نقش شوراهای اسلامی روستا در فرآیند توسعه

روش‌های مشارکتی برای ایجاد انگیزش در مردم به‌ویژه روستائیان و اقشار فرودست جامعه، یکی از راهبردهای مورد وفاق برنامه‌ریزان توسعه اجتماعی و اقتصادی است [۱۸]. بنا به عقیده خانم نیکی نلسون و خانم سوران رایست که هر دو دارای درجه دکترای مردم‌شناسی می‌باشند، مشارکت دادن آحاد جامعه در فرآیند توسعه، به معنای قدرت دادن به ضعیف‌ترین و فقیرترین افراد جامعه به منظور تشویق و ترغیب آنها در اجرای برنامه‌ها و طرح‌ها و قرار دادن این گروه‌ها در متن آن است. طرح‌های مشارکتی زمانی به اهداف خود نزدیک خواهد شد که بین مردم و نهادهای سیاست‌گذار و برخوردار از امکانات مالی نوعی جابجایی در قدرت صورت گیرد [۱۹]. در کشورهای در حال توسعه خواستگاه روستا به عنوان کانون تامین کننده مواد غذایی سهم عمده‌ای دارد و کشور ما ایران نیز از این قاعده مستثنی نمی‌باشد. نقش مردم و حضور و مشارکت آنان در توسعه روستایی فرآیندی است که باید به دقت به آن توجه شود. در این میان شوراهای اسلامی روستایی یکی از راهکارهایی به شمار می‌آید که

۵. برقراری عدالت در جامعه.

۶. شکوفا شدن استعدادها و خلاقیت کارکنان و تحقق رشد و توسعه همه جانبه.

۷. افزایش احساس مسئولیت و ایجاد روحیه گروهی در افراد.

۸. کاهش شکایات و فشارهای ناشی از انجام فعالیت‌ها و همچنین کاهش اضطراب.

۹. بهبود کیفیت زندگی کاری [۵].

مدیریت مشارکتی

مدیریت مشارکتی ایده‌ای برای به‌کارگیری دانش، توانایی، خلاقیت و ابتکار تمامی کارکنان جهت ایجاد بهبود مستمر در محیط کاری است [۱۱]. این شیوه مدیریتی که براساس فرض‌های ارزشی و علمی و نتایج و شواهد قطعی تجربی استوار است، اندیشه‌ای تازه است که در سال‌های اخیر به طور جدی در نظامهای بزرگ صنعتی و بازرگانی به‌کار گرفته شده و با پیامدهای مطلوب مادی و معنوی همراه بوده است. این تفکر ابتدا در تحقیقات آرجریس، مک گریگور و سپس لیکرت مطرح شد و برای اولین بار در ژاپن مورد استفاده قرار گرفت [۱۲].

مدیریت مشارکتی عبارتست از مجموعه‌گردش کار و عملیاتی که افراد را در روند تصمیم‌گیری‌ها شرکت می‌دهد. تأکید اصلی این نوع مدیریت بر همکاری و مشارکت داوطلبانه مردم و افراد است و می‌خواهد از ایده‌ها، نظرات و ابتکارات آنها در حل مشکلات و مسائل استفاده کند [۶].

این شیوه مدیریتی راهی است برای مبارزه با بوروکراسی، ضرورتی است ناشی از رشد اندازه سازمان‌های اقتصادی - اجتماعی در جوامع صنعتی و نیازی است برای همکاری شبکه‌ای در جوامع فوق صنعتی و راه‌حلی است برای وحدت مجدد در جوامعی که برپایه جدایی، انزوا و عدم ارتباط بنا شده‌اند [۸]. عناصر اولیه جهت مدیریت مشارکتی عبارتند از: تسهیم اطلاعات مربوط به مسائل کسب و کار و نتایج آن، جبران خدمت برای آن نتایج، دانشی که به افراد اجازه درک و سهیم شدن در آن نتایج را بدهد و قدرتی که آنها را در تصمیم‌سازی یاری رساند [۱۳].

هدف اصلی نظام مدیریت مشارکتی، توسعه ارزش‌های انسانی کلیه افراد و استفاده از هوش، استعداد و خلاقیت آنها در راستای دستیابی به اهداف است. با همفکری و همدلی

برای مدیریت مناطق روستایی و مدیریت جریان توسعه روستایی مورد توجه جدی قرار گرفته است.

از جمله مسائل مهم و اساسی در روند توسعه اقتصادی ایران، دستیابی به توسعه پایدار با تأکید بر توسعه روستایی (کشاورزی) می‌باشد. از طرفی به دلیل کمبود منابع مالی و وابستگی بیش از حد به درآمدهای حاصل از نفت خام و سایر موانعی که وجود دارد، چاره‌ای نیست جز اینکه تلاش شود تا از امکانات و منابع موجود نهایت بهره‌برداری انجام شود و با شناسایی علمی مزیت‌های نسبی و قابلیت‌های هر منطقه برنامه مناسبی برای رشد و توسعه ارائه گردد.

از طرفی تنها متکی بودن به امکانات و منابع دولت برای دستیابی به این هدف اساسی و مهم، امری تقریباً غیر ممکن می‌باشد. امروزه مشارکت مردم در راستای توسعه، به‌ویژه توسعه روستایی و توجه جدی و اساسی به نقش شوراهای اسلامی روستا در فرآیند توسعه امری اجتناب‌ناپذیر است. شوراهای از ویژگی‌های برجسته‌ای در نظام مردم سالار برخوردار هستند و نهادهایی مردمی به شمار می‌روند که از حق مالکیت مردم نشأت می‌گیرند و اولین تجلی و طلیعه حق سازمان‌یابی مردم به حساب می‌آیند. شوراهای از جمله عوامل مؤثر بر تمرکززدایی از قدرت و شیوه‌ای مناسب برای واگذار کردن کار مردم به مردم و گامی به سوی خودگردانی هستند. شوراهای نهادهای واسطی برای شکل‌دهی و سازمان‌دهی به مطالبات مردم، واقع‌بینانه و عقلانی‌تر کردن این مطالب و ارائه و انتقال مطالبات به حق مردم به دولت و پیگیری ادای این مطالبات از ناحیه حکومت هستند، در واقع شوراهای سنگ زیربنای یک نظام مردم سالار به شمار می‌روند.

از جمله پژوهش‌هایی که در رابطه با نقش شوراهای در فرآیند توسعه انجام گرفته است، تحقیقی است که توسط دکتر احمد حامد مقدم تحت عنوان توسعه روستایی و مشارکت در سال ۱۳۶۹ انجام شده است. نتایج حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که شوراهای اسلامی به عنوان نهادی انقلابی، تأثیرات قابل توجه و متنوعی بر روستاها دارد. این تأثیرات عمدتاً در جهت اداره بهتر روستا و افزایش سطح عمران و توسعه روستاها از طریق جلب مشارکت روستائیان می‌باشد.

در همین راستا تحقیق دیگری نیز توسط معاونت امور اجتماعی جهاد سازندگی استان خراسان در سال ۱۳۷۰ با عنوان بررسی عملکرد ده ساله شوراهای اسلامی روستایی استان خراسان انجام شده است. بررسی مذکور به دنبال ثبت

دقیق و همه‌جانبه فعالیت‌های ایثارگرانه شوراهای اسلامی روستایی و یافتن نقاط قوت و ضعف عملکردی شوراهای بوده است. این تحقیق کلیه فعالیت‌های شوراهای موجود در زمان مورد نظر در سراسر استان را مورد مطالعه قرار داده و اطلاعات و آمار عملکرد شوراهای را طی جداول مجزا ارائه کرده است.

چنانکه مشخص است در هیچ یک از پژوهش‌های انجام شده در این زمینه به گرایش‌های روستائیان نسبت به شوراهای و عوامل تأثیرگذار بر این گرایش‌ها که شاید بتوان گفت اولین و مهم‌ترین مؤلفه در بررسی نظام شورایی می‌باشد توجهی نشده است. به همین دلیل انجام این پژوهش از ضرورت و اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار بوده است.

فرضیه‌های تحقیق

۱. بین میزان فعالیت‌های شورا و گرایش مردم به شورا رابطه معناداری وجود دارد.
۲. هر چه سابقه کار اعضای شورا بیشتر باشد، گرایش مردم به شورا بیشتر است.
۳. بین میزان برخورداری روستا از امکانات رفاهی و تاسیسات عمومی با گرایش روستائیان به شورا رابطه معناداری وجود دارد.
۴. بین طبقات اقتصادی اعضای شورا و گرایش روستائیان به شورا، رابطه معناداری وجود دارد.

روش شناسی تحقیق

در این تحقیق از آنجا که سنجش گرایش، تأکید بر اندازه‌گیری وضع افراد (روستائیان) نسبت به موضوعی معین (شوراهای اسلامی روستا) دارد، روش تحقیق توصیفی و از نوع پیمایشی می‌باشد.

جامعه آماری

شهرستان‌های مشهد، نیشابور، چناران، فریمان، سرخس، تربت جام، تربت حیدریه و تایباد به عنوان منطقه مورد مطالعه این تحقیق در نظر گرفته شدند. همچنان که در جدول ۱ آمده است، جامعه آماری شامل روستاهای دارای شورای اسلامی در هشت شهرستان مذکور می‌باشد که جمعاً ۱۶۵۵ روستا و ۲۴۰۲۳۵ خانوار است.

جدول ۱: توزیع فراوانی جامعه آماری

شهرستان	طبقه جمعیتی	۲۰-۵۰ خانوار	۵۱-۱۰۰ خانوار	۱۰۱ خانوار به بالا	جمع
نیشابور		۱۳۲	۱۱۴	۱۶۲	۴۰۸
مشهد		۱۱۱	۸۱	۱۷۸	۳۷۰
تربت حیدریه		۸۰	۶۰	۱۳۸	۲۷۸
تربت جام		۷۲	۶۴	۶۷	۲۰۳
چناران		۶۲	۳۴	۴۶	۱۴۲
تایباد		۲۷	۲۰	۵۱	۹۸
فریمان		۴۸	۲۳	۲۱	۹۲
سرخس		۲۰	۱۹	۲۵	۶۴
جمع		۵۵۲	۴۱۵	۶۸۸	۱۶۵۵

روش نمونه‌گیری و حجم نمونه

با عنایت به حجم بالای جامعه آماری و از طرفی محدودیت شدید در امکانات، اعتبارات و زمان، ضرورت نمونه‌گیری و تعیین حجم نمونه با روش‌های علمی شناخته شده افزایش یافت، لذا برای تعیین حجم نمونه، فرمول (کوکران) مورد استفاده قرار گرفت [۲۰].

$$n = \frac{T^2(p.q)}{d^2} \div \left(1 + \frac{1}{N} \left(\frac{T^2(p.q)}{d^2} - 1 \right) \right)$$

با توجه به تست مقدماتی انجام شده و اطلاعات به‌دست آمده و با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه معادل ۵۹۹ سرپرست خانوار مشخص گردید. در نهایت با توجه به ۸۲ روستای مورد بررسی و توزیع طبقاتی آنها و سهم آنها از نمونه در مجموع حجم نمونه برابر با ۶۲۹ سرپرست خانوار در نظر گرفته شد که در واقع ۳۰ واحد بیشتر از حجم نمونه به‌دست آمده از طریق فرمول می‌باشد.

ابزار و روش جمع‌آوری اطلاعات

برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه محقق ساخته‌ای که با توجه به فرضیه‌های تحقیق و با مشورت اساتید صاحب‌نظر تهیه و تنظیم شده بود استفاده گردید. اطلاعات به روش مصاحبه حضوری توسط پرسشگران آموزش دیده که همگی از فارغ‌التحصیل رشته علوم اجتماعی بودند، جمع‌آوری گردید.

اعتبار و روایی ابزار

برای تعیین میزان اعتبار پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. ضریب آلفای به‌دست آمده برای پرسشنامه مذکور ۰/۹۳ بود، که نشان می‌دهد که پرسشنامه مورد استفاده از اعتبار بالایی برخوردار است. برای سنجش روایی محتوا از نظر متخصصان مدیریت که صلاحیت لازم را جهت تأیید سؤالات مطرح شده در پرسشنامه مربوطه را داشتند استفاده شد.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

داده‌ها پس از استخراج و کدگذاری با استفاده از نرم‌افزار آماری (SPSS) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در بخش توصیف از جداول توزیع فراوانی، نمودار و آماره‌هایی مانند: میانگین، انحراف معیار، میانه و نما استفاده شد. در بخش تحلیل‌های دو متغیره از آزمون‌های معناداری همچون خی دو و تی تست و آماره‌های ناپارامتری و ضرایب همبستگی همچون بتای کندال و پیرسون استفاده شد و در بخش تحلیل‌های چند متغیره از رگرسیون چند متغیره و تحلیل واریانس بهره گرفته شد.

نتایج

یافته‌های مربوط به فرضیه اول

یکی از متغیرهای اصلی مورد بررسی در این پژوهش فعالیت‌های عمرانی انجام شده در روستا با پیگیری شورای اسلامی بوده است؛ چرا که انتظار می‌رود هر چه فعالیت‌های

اجتماعی، فرهنگی و غیره می‌باشد. در این پژوهش فعالیت‌ها به سه دسته عمرانی، فرهنگی و سایر تقسیم‌بندی شده‌اند. جدول ۵ تعداد فعالیت‌های انجام شده در روستاهای مورد بررسی توسط شوراهای را نشان می‌دهد.

جدول ۴: توزیع روستاهای مورد بررسی بر حسب فعالیت‌های فرهنگی شورا

تعداد فعالیت‌های فرهنگی	فراوانی	درصد
هیچگونه فعالیتی	۳۶	۴۳٫۹
یک مورد	۱۶	۱۹٫۵
دو مورد	۱۲	۱۴٫۶
سه مورد	۱۵	۱۸٫۳
بیش از سه مورد	۳	۳٫۷
جمع	۸۲	۱۰۰

جدول ۵: توزیع روستاهای مورد بررسی بر حسب تعداد سایر فعالیت‌های شورا

تعداد فعالیت	فراوانی	درصد
هیچگونه فعالیتی	۹	۱۱
یک مورد	۱۹	۲۳٫۲
دو مورد	۲۱	۲۵٫۶
سه مورد	۱۸	۲۲
چهار و پنج مورد	۱۰	۱۲٫۲
بیش از پنج مورد	۵	۶
جمع	۸۲	۱۰۰

یافته‌های مربوط به فرضیه دوم

یکی دیگر از متغیرهای مورد بررسی در این پژوهش که احتمال داده می‌شود تأثیر زیادی بر میزان گرایش روستائیان به شورا داشته باشد سابقه اعضای شورا در شوراهای قبلی بوده است. جدول ۶ توزیع روستاهای مورد بررسی را بر حسب سابقه قبلی شورا نشان می‌دهد.

یافته‌های مربوط به فرضیه سوم

از دیگر متغیرهای اساسی که می‌تواند بر میزان گرایش روستائیان به شورا تأثیر بگذارد و در این پژوهش جزء متغیرهای اصلی مورد مطالعه بوده است، خدمات عمومی و رفاهی روستا می‌باشد که این خدمات بر اثر فعالیت و پیگیری

عمرانی در روستاها بیشتر انجام شده باشد میزان گرایش مردم به شوراهای بیشتر باشد. جدول ۲ تعداد فعالیت‌های عمرانی انجام شده توسط شورا در روستاها را نشان می‌دهد.

جدول ۲: توزیع روستاهای مورد بررسی بر حسب تعداد فعالیت‌های عمرانی انجام شده توسط شورا

تعداد فعالیت عمرانی	فراوانی	درصد
هیچگونه فعالیتی	۵	۶٫۲
بین ۱ تا ۳ مورد	۳۸	۴۶٫۳
بین ۴ تا ۶ مورد	۳۱	۳۷٫۸
بین ۷ تا ۹ مورد	۷	۸٫۵
بیش از ۹ مورد	۱	۱٫۲
جمع	۸۲	۱۰۰

برای انجام کارهای عمرانی در روستاها از جهات گوناگون به مشارکت مردم روستا نیاز است تا هم در سرعت انجام آن و هم در حفظ و نگهداری آن تأثیر مطلوب‌تری داشته باشد. جدول ۳ میزان مشارکت روستائیان در کارهای عمرانی را نشان می‌دهد.

جدول ۳: توزیع روستاهای مورد بررسی بر حسب میزان مشارکت روستا در فعالیت‌های عمرانی

میزان مشارکت مردم	فراوانی	درصد
هیچگونه مشارکتی	۱۴	۱۷٫۱
کمتر از ۱۰۰۰۰	۱۵	۱۸٫۳
بین ۱۰۰۰۱-۲۰۰۰۰	۱۰	۱۲٫۲
بین ۲۰۰۰۱-۴۰۰۰۰	۱۵	۱۸٫۳
بین ۴۰۰۰۱-۱۰۰۰۰۰	۱۶	۱۹٫۵
بین ۱۰۰۰۰۱-۲۰۰۰۰۰۰	۸	۹٫۷
بیش از ۲۰۰۰۰۰	۴	۴٫۹
جمع	۸۲	۱۰۰
$X = 6,6 \text{ Std} = 151720 \text{ Min} = 0 \text{ Max} = 1250000$		

انجام فعالیت‌های فرهنگی نیز مشارکت و حضور روستائیان را در کنار اعضای شورا می‌طلبد. جدول ۴ تعداد فعالیت‌های فرهنگی انجام گرفته توسط شورا در روستاهای مورد بررسی را نشان می‌دهد.

با توجه به وظایف قانونی که برای شوراهای اسلامی ترسیم شده است که شامل فعالیت‌های مدیریتی، عمرانی،

موفقیت شورا و میزان پذیرش آنها از سوی مردم تأثیر بسزایی داشته باشد.

بررسی ضرایب همبستگی دو بدوی متغیرها

فرضیه ۱: بین میزان فعالیت شورا و گرایش مردم به شورا رابطه همبستگی معناداری وجود دارد.

$$\begin{cases} H_0 = 1 \\ H_1 \neq 0 \end{cases}$$

در این بخش رابطه متغیر فعالیت شورا با شاخص گرایش مورد آزمون معناداری قرار گرفته است. به طوری که از نتایج آزمون مشخص گردید بین متغیر فعالیت شورا با گرایش رابطه همبستگی معناداری وجود ندارد. بدین معنا که گرایش مردم روستاهایی که شورا در آنها فعالیت بیشتری انجام داده تقریباً مشابه گرایش مردم روستاهایی است که شورای آنها فعالیت کمتری انجام داده است. با توجه به این آزمون فرض تحقیق یعنی H_1 رد و فرض مقابل یعنی H_0 تأیید می‌گردد.

فرضیه ۲: هر چه سابقه کار اعضای شورا بیشتر باشد گرایش مردم روستا به شورا بیشتر است.

$$\begin{cases} H_0 = 0 \\ H_1 \neq 0 \end{cases}$$

شورای روستا می‌تواند به وجود آید. جدول ۷ این موضوع را به خوبی نشان می‌دهد.

جدول ۶: توزیع روستاهای مورد بررسی بر حسب سابقه کار اعضای شورا

سابقه قبلی شورا	فراوانی	درصد
۲۰ درصد سابقه قبلی داشته اند	۵	۶,۱
۲۰ درصد سابقه قبلی داشته اند	۳۰	۳۶,۶
۲۰ درصد سابقه قبلی داشته اند	۵	۶,۱
۲۰ درصد سابقه قبلی داشته اند	۱۴	۱۷
بدون سابقه	۲۸	۳۴,۲
جمع	۸۲	۱۰۰

یافته‌های مربوط به فرضیه چهارم

طبقه اقتصادی اعضای شورا از دیدگاه پاسخگویان متغیر دیگری است که در پژوهش مورد سنجش قرار گرفته است. نتایج این بررسی در جدول ۸ نشان داده شده است. چنانکه از جدول مذکور مشخص است بیشترین فراوانی در طبقه متوسط قرار دارد و بیانگر این است که طبقه اقتصادی اعضای شورا مشابه سایر اعضای روستاها بوده که این موضوع می‌تواند در

جدول ۷: توزیع روستاهای مورد بررسی بر حسب تاسیسات و خدمات عمومی

خدمات عمومی	اشاره کرده		اشاره نکرده		جمع
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
حمام	۵۳	۶۵	۲۹	۳۵	۱۰۰
برق	۸۲	۱۰۰	۰	۰	۱۰۰
لوله کشی آب	۶۹	۸۴	۱۳	۱۶	۱۰۰
آسیاب	۵۷	۷۰	۲۵	۳۰	۸۲
فروشگاه تعاونی	۳۶	۴۴	۴۶	۵۶	۱۰۰
دبستان	۷۹	۹۶	۳	۴	۱۰۰
مدرسه راهنمایی	۳۰	۳۷	۵۲	۶۳	۱۰۰
دبیرستان	۹	۱۱	۷۳	۸۹	۱۰۰
مرکز مخابرات	۷۷	۹۴	۵	۶	۱۰۰
خانه بهداشت	۴۱	۵۰	۴۱	۵۰	۱۰۰
کتابخانه	۱۱	۱۳	۷۱	۸۷	۱۰۰

فرضیه ۴: بین طبقات اقتصادی اعضای شورا و گرایش روستائیان به شورا، رابطه همبستگی معناداری وجود دارد.

$$\begin{cases} H_0 = 0 \\ H_1 \neq 0 \end{cases}$$

طبقه اقتصادی یکی از متغیرهایی است که این پژوهش به دنبال رابطه آن با گرایش بوده ایم و این فرضیه مورد آزمون آماری قرار گرفته است و بر اساس آزمون معناداری، رابطه بین این دو متغیر در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار بوده و لذا فرض H_1 که مدعی است بین دو متغیر رابطه آماری وجود دارد پذیرفته شده و عدم وجود استقلال بین آنها تأیید می‌گردد.

بحث و نتیجه گیری

نتایج حاصل از این پژوهش به طور خلاصه به شرح زیر می‌باشد:

الف) بین میزان فعالیت‌های شورا و گرایش روستائیان به شورا رابطه معناداری وجود ندارد. بدین معنا که فعالیت بیشتر اعضای شورا در روستا در جهت رسیدن به اهداف گرایش مثبت روستائیان را به دنبال نخواهند داشت.

ب) بین سابقه کار اعضای شورا و گرایش روستائیان به شورا رابطه معناداری وجود دارد. بدین معنی که هر چه سابقه کار اعضای شورا افزایش یابد گرایش روستائیان به شورا بیشتر می‌شود. با افزایش سابقه کار شورا بر تجربه اعضا افزوده شده و آموزش‌هایی که احتمالاً دریافت می‌کنند در موفقیت آنها در انجام وظایف مؤثر خواهد بود و به مرور زمان خدمات بیشتری را برای روستا انجام خواهند داد و لذا گرایش بیشتر روستائیان را در پی خواهد داشت.

ج) رابطه بین برخورداری روستا از امکانات و تاسیسات عمومی و گرایش روستائیان به شورا با اطمینان ۹۹ درصد معنادار می‌باشد. تأیید این فرضیه گویای این مطلب است که در روستاهایی که مردم از امکانات رفاهی و تاسیسات عمومی نظیر برق، آب، دبستان، دبیرستان و غیره برخوردار بوده‌اند، نسبت به روستاهایی که کمتر از این امکانات بهره‌مند بوده‌اند تفاوت وجود دارد و مردم در روستاهای برخوردار از امکانات گرایش بیشتری به شورا دارند.

بین متغیر سابقه کار شورا با شاخص گرایش با اطمینان ۹۸ درصد همبستگی معنادار وجود دارد. شدت همبستگی ۰/۲۳ و جهت رابطه مثبت بوده و بیانگر این مطلب است که با افزایش سابقه کار شورا میزان گرایش روستائیان به شورا افزایش می‌یابد. بنابراین فرض H_1 تأیید و در مقابل فرض H_0 رد می‌شود.

فرضیه ۳: بین میزان برخورداری روستا از امکانات رفاهی و تاسیسات عمومی با گرایش روستائیان به شورا رابطه همبستگی معناداری وجود دارد.

$$\begin{cases} H_0 = 0 \\ H_1 \neq 0 \end{cases}$$

جدول ۸: توزیع پاسخگویان بر حسب گسترش آنها به طبقه اقتصادی اعضای شورا

طبقه اقتصادی اعضای شورا	فراوانی	درصد
طبقه بالا	۲۰۷	۳۲٫۹
طبقه متوسط	۳۶۵	۵۸
طبقه پایین	۵۱	۸٫۱
بدون پاسخ	۶	۱
جمع	۶۲۹	۱۰۰

از آنجا که برخورداری از امکانات و تاسیسات عمومی و اداری در روستاهای مختلف در یک سطح نمی‌باشد و با فرض اینکه سطح برخورداری روستاها از این امکانات با میزان گرایش رابطه همبستگی معنادار دارد، این متغیر تحت آزمون آماری معناداری قرار گرفت و بر اساس نتایج حاصل از آزمون مشخص گردید که بین دو متغیر با اطمینان ۹۹ درصد رابطه همبستگی معنادار دارد، لذا فرض H_1 تأیید و فرض مقابل H_0 رد می‌شود. جهت رابطه مستقیم است، یعنی هر چه روستا از امکانات و تاسیسات عمومی بیشتری برخوردار باشد، گرایش روستائیان به شورا مثبت‌تر خواهد بود. با این استدلال که فراوانی امکانات در روستا موجب رضایت از زندگی به دلیل رفاه بیشتر می‌شود و از طرفی مردم روستا، عامل فعالیت‌ها را شورا می‌دانند، این عقیده در میزان گرایش آنها به شورا تأثیر مثبت می‌گذارد.

۶. افزایش ضمانت اجرایی تصمیمات اتخاذ شده توسط شوراهای اسلامی روستاها از سوی مقامات مسئول در راستای افزایش میزان اهمیت شوراهای نزد مردم روستاها.

منابع

۱. طوسی، محمد علی (۱۳۷۸)، مدیریت و مشارکت کارکنان (سلسله نوشته‌هایی درباره مشارکت کارکنان در مدیریت)، چاپ اول، ناشر، مرکز آموزش مدیریت دولتی، ص ۶.
2. Akel, A.M & Sigel, J.G; (1988) Participative Management; Ledership And Organization: Development Journal; Vol.9, No.5.,p7.
۳. الوانی، مهدی و شیروانی، علیرضا (۱۳۸۰)، نقش مشارکت عمومی در اثربخشی مدیریت دولتی، فصلنامه مدیریت و توسعه، شماره ۸.
۴. شرکت، امید (۱۳۸۴)، فرهنگی مدیریت مشارکتی و فرهنگ سازمانی، ماهنامه صنعت خودرو، سال نهم شماره ۹۱، ص ۶۴.
۵. عرفانی‌پور، آمنه (۱۳۸۱)، توسعه مدیریت مشارکتی در آموزش و پرورش، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، مرکز آموزش مدیریت دولتی، صص ۳۷-۲۵ و ۴۱.
۶. تنهایی، الهمیار (۱۳۷۷)، آثار مثبت مشارکت کارکنان، مجله مدیریت، شماره ۳۳، صص ۳-۸.
7. Irvin, Renée A., Stansbury, John (2004). Citizen Participation in Decision Making: Is It Worth the Effort?, Public Administration Review, Volume 64, p55.
8. Harvey, D. Bowin, R; (1996) Human Resource Management; Prentice - Hall, Inc; U.S.A, p10.
9. Adler, N.J. (1997) International Dimensions Of Organizational Behavior, South-Western. College Publishing, Ohio..
۱۰. زراعت پیشه، علی محمد (۱۳۸۰)، مدیریت بر مبنای پیشنهاد، تدبیر شماره ۱۱۴، ص ۳.
۱۱. وندل فرنچ، سیبیل اچ بل (۱۳۷۹)، مدیریت تحول در سازمان، مترجمان: الوانی، دانایی فرد، تهران انتشارات صفار- اشراقی.
۱۲. طوسی، محمد علی (۱۳۷۲)، مشارکت در مدیریت و مالکیت، تهران، مرکز آموزش مدیریت دولتی.
13. Worcester (the center for business and industry) (2005), Participative Management, Thursdays, July 7,14,21 and 28.
۱۴. با استقرار نظام مدیریت مشارکتی ارتقای بهره‌وری و پویایی مسیر توسعه امکان‌پذیر می‌شود، ماهنامه بررسی‌های بازرگانی شماره ۱۶۹.

د) بین طبقه اقتصادی اعضای شورا و گرایش روستائیان به شورا با اطمینان ۹۵ درصد رابطه معنادار وجود دارد. بدین معنا که رشد طبقه اقتصادی اعضای شورا، گرایش مثبت روستائیان را به دنبال خواهد داشت. با توجه به نتیجه این آزمون به نظر می‌رسد وقتی اعضای شورا از نظر اقتصادی مشکل کمتری داشته باشند با توجه به مسئولیتی که در شورا پذیرفته‌اند، امکان صرف وقت بیشتری را خواهند داشت. لذا در پیگیری امور موفق‌تر هستند. از طرفی افرادی که دارای وضع اقتصادی بهتری هستند به لحاظ مناسبات اجتماعی و سطح آگاهی نیز از وضعیت بهتری برخوردار خواهند بود که خود در پیگیری امور مؤثر است.

پیشنهادهات

برای تقویت ارتباطات مؤثر بین روستائیان و شوراهای اسلامی روستا جهت اعتلای مشارکت آنان مبتنی بر نتایج اصلی حاصل از تبیین فرضیات پژوهش و نیز نتایج جنبی آن می‌توان راهکارهایی عملیاتی به شرح زیر پیشنهاد کرد:

۱. کاهش و حذف شکاف بین توقع‌ها و انتظارات مردم از شورای اسلامی و وظایف قانونی شوراهای از سوی مسئولین.
۲. تبیین مکانیسم‌های نظرخواهی و بهره‌گیری از فکر و اندیشه روستائیان برای مشارکت در تعیین سرنوشتشان از طریق شوراهای.
۳. استفاده از نیروی فکری و توان علمی و خلاقیت‌ها، ابتکارات و استعدادهای مردمی در اجرای طرح‌ها و برنامه‌های تدوین شده برای روستاها.
۴. تشکیل جلسات عمومی با مردم روستاها و بیان مشکلات به صورت صادقانه و ایجاد فضایی برای شنیدن حرف‌های مردم به گونه‌ای که مردم شورا را مرجع رفع مشکلات و زبان گویای خود بدانند. شریک کردن مردم در تصمیم‌گیری‌های شورا و اولویت‌بندی و حل مسائل روستا با مشارکت همه جانبه آنها.
۵. عمل کردن شوراهای به عنوان حلقه واسط بین روستائیان و مسوولان در جهت رسیدگی به نیازهای مردم.

18. SG Group (1999), Building a New Global Management Paradigm.
۱۹. نلسون، نیکی؛ زایت، سوزان (۱۳۷۹)، مشارکت و قدرت، فصلنامه روستا و توسعه، مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی و وزارت جهاد سازندگی، سال چهارم، شماره ۱ و ۲، ص ۶.
۲۰. رفیع پور، فرامرز (۱۳۶۸)، کند و کاوها و پنداشتها، انتشارات شرکت سهامی انتشار، چاپ سوم، ص ۳۸۳.
15. Kim, Soonhee (2002), Participative Management and Job Satisfaction: Lessons for: Management Leadership, PAR, Volume 62, p231.
16. Huselid, M.A., (1995) The Impact of Human Resource Management Practice On Trnover, Productivity and corporate financial performance academy of management journal, vol.38, no3. pp637.
۱۷. دفت، ریچارد. ال (۱۳۷۸)، میانی تئوری و طراحی سازمان، ترجمه پارسائیان، علی و اعرابی، سیدمحمد، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ اول.